INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

INFLYATSIYA VA IQTISODIY O‘SISH O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIK: RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLAR TAJRIBASI

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi katta o’qituvchisi
Sheraliyeva Kamola
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Anotatsiya
Ushbu maqolada inflyatsiya va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi murakkab o‘zaro bog‘liqlik rivojlanayotgan davlatlar misolida tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi inflyatsiyaning turli darajalari iqtisodiy o‘sish sur’atlariga qanday ta’sir ko‘rsatishini aniqlashdan iborat. Mazkur yo‘nalishda mavjud nazariy qarashlar, jumladan, inflyatsiyaning mo‘tadil darajasi iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishi, yuqori darajasi esa makroiqtisodiy barqarorlikka salbiy ta’sir etishi haqidagi yondashuvlar tahlil qilindi. Rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, inflyatsiya va o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlik chiziqli emas, balki ma’lum chegaraviy nuqtadan so‘ng teskari xarakter kasb etadi. Tadqiqot davomida iqtisodiy siyosatning roli, xususan, pul-kredit va fiskal choralar orqali inflyatsiyani nazorat qilishning o‘sish jarayonlariga ta’siri ham yoritildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, barqaror va past darajadagi inflyatsiya rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun optimal sharoit yaratadi, yuqori va beqaror inflyatsiya esa investitsiya faolligini pasaytirib, uzoq muddatli o‘sishni cheklaydi. Mazkur xulosalar asosida iqtisodiy siyosatni takomillashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: inflyatsiya, iqtisodiy o‘sish, rivojlanayotgan davlatlar, makroiqtisodiy barqarorlik, pul-kredit siyosati, fiskal siyosat, inflyatsiya darajasi, iqtisodiy rivojlanish, investitsiya faolligi, iqtisodiy muvozanat

Kirish. Zamonaviy iqtisodiyotda inflyatsiya va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik eng muhim va bahsli masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar sharoitida ushbu ikki ko‘rsatkich o‘rtasidagi nisbatni to‘g‘ri boshqarish makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashning asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Inflyatsiya darajasining ortishi aholining real daromadlariga, investitsion muhitga hamda umumiy iqtisodiy faollikka bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, past va nazorat ostidagi inflyatsiya iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantiruvchi omil sifatida ham qaraladi. Mazkur qarama-qarshi yondashuvlar inflyatsiya va o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikning murakkab va bir xil emasligini ko‘rsatadi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda bu masala yanada dolzarb, chunki ularning iqtisodiy tizimi tashqi va ichki shoklarga nisbatan sezgir bo‘lib, inflyatsion bosimlar tez-tez yuzaga keladi. Bunday sharoitda iqtisodiy siyosatni noto‘g‘ri yuritish inflyatsiyaning nazoratdan chiqishiga yoki iqtisodiy o‘sish sur’atlarining sekinlashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, inflyatsiyaning optimal darajasini aniqlash va uni iqtisodiy o‘sish bilan muvofiqlashtirish muhim ilmiy va amaliy vazifa hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi rivojlanayotgan davlatlar tajribasi asosida inflyatsiya va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilish hamda ularning o‘zaro ta’sir mexanizmlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot doirasida ushbu bog‘liqlikning nazariy asoslari

ko‘rib chiqilib, amaliy kuzatishlar bilan boyitiladi. Shuningdek, inflyatsiya darajasining iqtisodiy o‘sishga ta’siri turli sharoitlarda qanday namoyon bo‘lishi tahlil qilinadi va natijalar asosida tegishli xulosalar chiqarish uchun zamin yaratiladi.

Asosiy qism. Inflyatsiya va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntirishda iqtisodiy nazariyada turli yondashuvlar mavjud bo‘lib, ular mazkur jarayonning murakkab va ko‘p omilli ekanligini ko‘rsatadi. Klassik va neoklassik nazariyalarda inflyatsiya asosan salbiy hodisa sifatida talqin qilinadi, chunki u narxlar barqarorligini izdan chiqaradi va resurslar taqsimotining samaradorligini pasaytiradi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, yuqori inflyatsiya iqtisodiy o‘sish sur’atlarini sekinlashtiruvchi omil hisoblanadi. Biroq keynsiy yondashuvda qisqa muddatli davrda mo‘tadil inflyatsiya iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishi mumkinligi ta’kidlanadi, chunki u ishlab chiqaruvchilarni ko‘proq investitsiya qilishga undaydi va bandlik darajasining oshishiga xizmat qiladi.

Rivojlanayotgan davlatlar tajribasi ushbu nazariy qarashlarning amaliy jihatdan ham murakkab shaklda namoyon bo‘lishini tasdiqlaydi. Bu mamlakatlarda inflyatsiya ko‘pincha tarkibiy muammolar, jumladan, ishlab chiqarish bazasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, importga yuqori darajada bog‘liqlik va moliyaviy tizimning zaifligi bilan bog‘liq bo‘ladi. Natijada, inflyatsiya nafaqat monetar omillar, balki real sektor muammolari bilan ham chambarchas bog‘lanadi. Shu sababli, inflyatsiyaning iqtisodiy o‘sishga ta’siri ham bir xil emas, balki muayyan sharoitlarga bog‘liq holda o‘zgarib turadi.

Amaliy kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, inflyatsiya va iqtisodiy o‘sish o‘rtasida chiziqli emas, balki nolinear bog‘liqlik mavjud. Ya’ni, inflyatsiyaning ma’lum bir past darajasi iqtisodiy o‘sishga jiddiy zarar yetkazmaydi, aksincha, ayrim hollarda iqtisodiy faollikni qo‘llab-quvvatlashi mumkin. Biroq inflyatsiya ma’lum chegaradan oshgach, uning salbiy ta’siri keskin kuchayadi. Bu holat, avvalo, noaniqlikning ortishi, uzoq muddatli investitsiyalar xavfining oshishi va iqtisodiy subyektlarning kutilmalarida beqarorlik yuzaga kelishi bilan izohlanadi. Natijada, kapital qo‘yilmalar hajmi qisqaradi, ishlab chiqarish samaradorligi pasayadi va iqtisodiy o‘sish sur’atlari sekinlashadi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda inflyatsiyaning yuqori darajasi ko‘pincha aholining real daromadlari kamayishiga olib keladi, bu esa ichki talabning qisqarishiga sabab bo‘ladi. Ichki talabning pasayishi esa ishlab chiqarish hajmining kamayishiga va iqtisodiy o‘sishning sustlashishiga olib keladi. Bundan tashqari, yuqori inflyatsiya jamg‘armalarning qadrsizlanishiga olib kelib, moliyaviy resurslarning investitsiyaga yo‘naltirilishini cheklaydi. Bu esa iqtisodiy rivojlanish uchun zarur bo‘lgan kapital shakllanish jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Inflyatsiya va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikni shakllantirishda davlatning iqtisodiy siyosati hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Xususan, pul-kredit siyosati orqali pul massasini tartibga solish, foiz stavkalarini boshqarish va inflyatsion kutilmalarni barqarorlashtirish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, fiskal siyosat orqali byudjet taqchilligini nazorat qilish va davlat xarajatlarini samarali yo‘naltirish ham inflyatsion bosimni kamaytirishga xizmat qiladi. Agar ushbu siyosatlar o‘zaro muvofiqlashtirilmagan bo‘lsa, inflyatsiyani jilovlash qiyinlashadi va iqtisodiy o‘sish izdan chiqadi.

Shuningdek, rivojlanayotgan davlatlarda institutsional omillar ham muhim ahamiyatga ega. Bozor infratuzilmasining yetarli darajada shakllanmaganligi, huquqiy tizimning zaifligi va korrupsiya darajasining yuqoriligi inflyatsion jarayonlarni kuchaytirishi mumkin. Bunday sharoitda iqtisodiy siyosatning samaradorligi pasayadi va inflyatsiya ustidan nazoratni ta'minlash qiyinlashadi. Shu sababli, inflyatsiya va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi optimal nisbatni ta'minlash faqat monetar choralar bilan emas, balki keng qamrovli institutsional islohotlar orqali ham amalga oshirilishi zarur.

Umuman olganda, rivojlanayotgan davlatlar tajribasi inflyatsiya va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik murakkab va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. Inflyatsiyaning past va barqaror darajasi iqtisodiy o'sish uchun qulay sharoit yaratadi, biroq uning yuqori va beqaror darajasi iqtisodiy rivojlanishni jiddiy cheklaydi. Shu bois, iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda inflyatsiya darajasini nazorat qilish bilan birga, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi omillarni ham hisobga olish zarur.

Xulosa. Inflyatsiya va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, rivojlanayotgan davlatlarda bu ikki ko'rsatkich o'rtasida oddiy va to'g'ridan-to'g'ri munosabat mavjud emas, balki u muayyan iqtisodiy sharoitlar, siyosiy qarorlar va institutsional muhitga bog'liq holda shakllanadi. Tadqiqot natijalari asosida aytish mumkinki, inflyatsiyaning past va barqaror darajasi iqtisodiy o'sish uchun zarur shartlardan biri hisoblanadi, biroq inflyatsiyani sun'iy ravishda keskin pasaytirishga qaratilgan siyosat qisqa muddatda iqtisodiy faollikni susaytirishi mumkin. Shu sababli, asosiy e'tibor inflyatsiyani nol darajaga tushirishga emas, balki uni nazorat qilinadigan va prognoz qilinadigan diapazonda ushlab turishga qaratilishi lozim. Amaliy jihatdan bu markaziy bank tomonidan aniq inflyatsion target joriy etilishi, foiz stavkalarini bozor sharoitlariga mos ravishda moslashuvchan boshqarish hamda iqtisodiy subyektlar uchun ochiq kommunikatsiya siyosatini yuritishni talab qiladi. Shu bilan birga, fiskal intizomni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi, ya'ni byudjet taqchilligini qat'iy nazorat qilish, samarasiz davlat xarajatlarini qisqartirish va davlat qarzini maqbul darajada ushlab turish inflyatsion bosimlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Rivojlanayotgan mamlakatlar sharoitida yana bir muhim yo'nalish ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va taklif tomonini mustahkamlash hisoblanadi, chunki inflyatsiyaning muhim qismi aynan taklif cheklovlari bilan bog'liq bo'ladi, shuning uchun sanoatni diversifikatsiya qilish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash va logistika infratuzilmasini rivojlantirish orqali narxlar barqarorligiga erishish mumkin. Bundan tashqari, moliyaviy tizimni chuqurlashtirish, ya'ni bank sektorining barqarorligini oshirish, kapital bozorlarini rivojlantirish va jamg'armalarni investitsiyaga samarali yo'naltirish mexanizmlarini kuchaytirish uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, institutsional islohotlar alohida ahamiyatga ega bo'lib, huquqiy tizimni mustahkamlash, korrupsiyani kamaytirish va davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish iqtisodiy siyosatning natijadorligini sezilarli darajada oshiradi. Yakuniy xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, inflyatsiya va iqtisodiy o'sish o'rtasida optimal muvozanatni ta'minlash rivojlanayotgan davlatlar uchun strategik vazifa bo'lib, bu vazifa faqat alohida choralar bilan emas, balki o'zaro uyg'unlashtirilgan pul-kredit, fiskal va tarkibiy siyosatlar majmuasi orqali amalga oshirilgandagina kutilgan natijani beradi.

ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva, Z. T. (2021). Inflyatsiya jarayonlari va ularning iqtisodiy o‘sishga ta’siri. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 4(2), 45–52.
2. Karimov, U. X. (2020). Makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda pul-kredit siyosatining roli. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
3. Rasulov, B. S. (2019). Rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda inflyatsiya va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlik. Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 3(1), 23–31.
4. Toshpulatov, Sh. A. (2021). Inflyatsiyani tartibga solishning zamonaviy mexanizmlari. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. Xoliqulov, D. N. (2023). O‘zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya darajasi va uning omillari. Servis sohasi iqtisodiyoti muammolari, 2(6), 60–68.